

การส่งเสริมผลิตภัณฑ์การเกษตรและหัตถกรรมเพื่อเพิ่มรายได้ที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยโมเดล บีซีจี

ของชุมชนบ้านเหล่ากอหก ต.เหล่ากอหก อ.นาแห้ว จ.เลย

The Promotion of agricultural and handicraft products in order to increase income leading to sustainable development with the BCG model of Ban Lao Ko Hok Community, Lao Ko Hok Sub-district, Na Haeo District, Loei Province

พลสยาม สุนทรสนิต¹ อาทิตย ถมมา² กิตติศักดิ์ ทองมีทิพย์³ อริสวาทรรณ นียมรัตน์จำรูญ⁴ กันตพงษ์ จุลราช⁵

Pholsiam Suntornsanit¹ Atit Thomma² Kitisak Thongmeethip³ Arisaravan Niyomratjaroon⁴ Kantaphong Junlaraj⁵

E-mail: pholsiam.sun@lru.ac.th

โทรศัพท์: 0802047788

บทคัดย่อ

ในยุคปัจจุบันมีกระแสของความเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ ครอบคลุมเวลา ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และวัฒนธรรม ที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนแทบทุกชั้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้ประกอบการขนาดกลาง ขนาดย่อย จนถึงกลุ่มเกษตรกร จากอาชีพที่ทำอยู่ไม่สามารถตอบโจทย์ค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้นได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหารายได้เพิ่มจากงานที่มีอยู่ในแทบทุกพื้นที่ ที่เป็นสังคม ชุมชน เช่น ในกรณีของบ้านเหล่ากอหก ต.เหล่ากอหก อ.นาแห้ว จ.เลย ที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาครั้งนี้ โดยสภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์ หมู่บ้านเหล่ากอหก เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอนาแห้วที่อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีเขตติดต่อกับหมู่บ้านร่มเกล้า อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก ห่างจากตัวจังหวัด 134 กิโลเมตร ผ่านถนนหมายเลข 2115 และถนนหมายเลข 2195 ที่จะมุ่งสู่อำเภอชาติตระการ และจังหวัดน่าน เป็นลำดับ เป็นพื้นที่อยู่ในหุบเขามีกาเหวสลับซับซ้อน มีอากาศค่อนข้างเย็น โดยเฉลี่ย 25-28 องศาเซลเซียสตลอดปี หน้าฝนหน้าหนาวมีหมอกปกคลุมทั่วทุกขุนเขาที่เป็นเหมือนหลังคาของ ต.เหล่ากอหก เป็นสถานที่อันน่าท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งในแง่ของธรรมชาติดั้งเดิมของจังหวัดเลยนอกเหนือจากภูสวนทราย ภูหัวฮ่อม บ้านแสงภา เป็นต้น ส่วนใหญ่ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ปลูกข้าวโพด ปลูกสับปะรด ฯลฯ และงานหัตถกรรมคือทอผ้าขาวม้า

บทความนี้เป็นเชิงพรรณานววิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1.) เพื่อศึกษาการแปรรูปผลิตภัณฑ์พืชผลทางการเกษตร(แยมสับปะรด) 2.) เพื่อศึกษากระบวนการทำผ้าทอมือ(ผ้าขาวม้า) และ 3.) เพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์สู่การกระจายรายได้ให้กับชาวบ้าน ผลจากการสัมภาษณ์สมาชิกทั้งสองกลุ่มทั้งกลุ่มที่ทำการแปรรูปแยมสับปะรด 18 คน และกลุ่มผลิตผ้าขาวม้าทอมือ 15 คน ปรากฏว่า มีความต้องการอยากให้หน่วยงานราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนหาช่องทางที่จะวางจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กว้างกว่าที่เป็นอยู่

คำสำคัญ: การแปรรูป ผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการขาย

Abstract

In the present era, there is a trend of changes in various fields including social, economic, political, environment, technology and culture that affect the livelihoods of almost every class of people, particularly, small and medium sized entrepreneurs to business groups until to farmer. From the current occupation, it cannot ensure the increasing cost of living. Therefore, it is necessary to earn more income from jobs that are available in almost every area in a community society such as in Ban Lao Ko Hok, Lao Ko Hok Sub-district, Na Haeo District,

Loei Province where the researchers conducted this study. In general, geography in Lao Ko Hok vilage is one of the Sub-district of Na Haeo District in the northwest adjacent to Rom Klao village, Chat Trakan District, Phitsanulok Province. It is 134 kilometers from the city via Road No.2115 and Road No.2195 heading to Chat Trakan District and Nan Province respectively. It is an area in the valley with complex mountains. The weather is cool with an average of 25-28 degrees celsius throughout the year. In the rainy and winter season, there is mist covering every mountain that is like the roof of Lao Ko Hok Sub-district. It is one of interesting place to visit in terms of the original nature of Loei Province aside from Phu Suan Sai, Phu Hua Huam in Ban Saeng Pha etc. Most of villagers are agriculture such as farming, planting corn, planting pineapple etc. and handicraft that is loincloth weaving.

This article is a descriptive analysis with the following objectives: 1) to study the processing of agricultural products (pineapple jam) 2) to study the process of loincloth weaving 3) to promote products to distribute income to the villagers. The interviews of both groups, 18 pineapple jam processing and 15 handicraft loincloth weaving produce groups, the results showed that there is a need for government agencies or relevant agencies to support and find a way to distribute the product wider than it is now.

Keywords: Distribution, Product, Sales Promotion

¹อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

²อาจารย์ประจำ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

³อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

⁴อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

⁵อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

บทนำ

โดยภาพรวมแล้วสังคมไทยส่วนใหญ่ทั่วทุกภูมิภาคมีพื้นฐานมาจากการเกษตร เช่นปลูกข้าว และพืชต่างๆ ที่เป็นผลผลิตทางการเกษตรซึ่งขึ้นอยู่กับพื้นที่ สภาพแวดล้อม หลายพื้นที่ผลิตอย่างเดียว และอีกหลายพื้นที่มีการแปรรูปจากผลผลิตเพิ่มเติมที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับรายได้ครบถ้วน บ้านเหล้ากอหกกก็เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่ทำการ เกษตรมาตั้งแต่เริ่มแรก เช่น ข้าว ข้าวโพด สับปะรด แมคคาดีเมีย และฝ้าย เป็นต้น พืชผลบางอย่างได้ผลดี บางอย่างก็ไม่ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพดิน และภูมิอากาศก็น่าจะเป็นไปได้ บางครอบครัวจึงทำการแปรรูปจากสับปะรดที่มีอยู่มาเป็นสับปะรดกวน และแยมสับปะรด เป็นต้น บางครอบครัวก็ทำหัตถกรรมมีผ้าขาวม้า (เป็นภูมิปัญญาของกลุ่มแรกๆที่มาตั้งหลักปักฐาน) ที่มีฝ้ายเป็นวัตถุดิบ ซึ่งปลูกเป็นบางครอบครัว

อีกประการหนึ่ง บทความนี้เป็นการศึกษาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านในเบื้องต้น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล บีซีจี โมเดล (BCG Model) ที่มี 4 ยุทธศาสตร์ด้วยกัน ถึงแม้ว่าจะเป็นจุดเริ่มต้น คือต้นน้ำก็ยังคงถือว่าเป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ พื้นฐานที่สามารถพัฒนาต่อยอดไปได้ในอีก (ดังมีเนื้อหาดังต่อไปนี้) สำหรับการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564-2569 อยู่บนพื้นฐานของ 4 + 1 ประกอบด้วย 4 สาขายุทธศาสตร์ คือ 1.เกษตรและอาหาร 2.สุขภาพและการแพทย์ 3.พลังงาน วัสดุและเคมีชีวภาพ และ 4.การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งมีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศปี 2561 รวมกัน 3.4 ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 21 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) มีการจ้างแรงงานรวมกัน 16.5 ล้านคน หรือประมาณครึ่งหนึ่งของการจ้างงานรวมของประเทศ และ 1 ฐานความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมซึ่งเป็นทุนพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศและการเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชน “ด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG มีศักยภาพเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) เป็น 4.4 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 24 ของ GDP ในอีก 6 ปีข้างหน้า และการรักษาฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพให้สมดุลระหว่างการมีอยู่และใช้ไปเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ BCG Model คือ เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ประชาชนมีรายได้ดี คุณภาพชีวิตดี รักษาและฟื้นฟูฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพให้มีคุณภาพที่ดีด้วยการใช้ความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรม”คณะกรรมการบริหารโมเดลเศรษฐกิจ BCG ได้อนุมัติแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนาโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564-2569 ซึ่งประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ 1: สร้างความยั่งยืนของฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพด้วยการจัดสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ธรรมชาติไม่ใช่เพียงทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิตที่ใช้แล้วหมดไป แต่ธรรมชาติจะเป็นแหล่งกำเนิดของชีวิตและทุกสรรพสิ่งบนโลก เป็นพื้นฐานของความอยู่ดีกินดีของมนุษย์รวมถึงการนำกลับมาใช้ซ้ำตามหลักการหมุนเวียน

ยุทธศาสตร์ที่ 2: การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งด้วยทุนทรัพยากร อัตลักษณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ใช้ศักยภาพของพื้นที่โดยการระดมจากภายใน เน้นการตอบสนองความต้องการในแต่ละพื้นที่เป็นอันดับแรก ใช้ประโยชน์จากความเข้มแข็งของ “ความหลากหลายทางชีวภาพ” และ “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” มาต่อยอดและยกระดับมูลค่าในห่วงโซ่การผลิตสินค้าและบริการให้มีมูลค่าสูงขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 3: ยกระดับการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้เศรษฐกิจ BCG ให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน นำความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมมายกระดับประสิทธิภาพการผลิต ลดความสูญเสียในกระบวนการผลิตให้เป็นศูนย์ การหมุนเวียนทรัพยากรกลับมาใช้ หรือการนำไปสร้างมูลค่าเพิ่มตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน ยกระดับมาตรฐานและให้ความสำคัญกับระบบการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นลักษณะเศรษฐกิจแบบ “ทำน้อยได้มาก”แทน

ยุทธศาสตร์ที่ 4: เสริมสร้างความสามารถในการตอบสนองต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก เน้นการสร้างภูมิคุ้มกัน และสร้างความสามารถในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างเท่าทันเพื่อบรรเทาผลกระทบ ด้วยการนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมไปเพิ่มศักยภาพของชุมชน ผู้ประกอบการ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต/บริการ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด สร้างการเติบโตอย่างมีคุณภาพ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพื่อนำไปสู่สังคมคาร์บอนต่ำ (ที่มา สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล ถ.นครปฐม เขตดุสิต กรุงเทพฯ)

หมู่บ้านเหล่านี้อาจเป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านที่มีการทำเกษตรแปรรูปอย่างไม่เป็นทางการ คือต่างครอบครัวต่างทำโดยที่ปราศจากกลุ่ม ผู้ศึกษาลงพื้นที่โดยผ่านทางสมาชิกที่เข้าร่วมในโครงการ BCG เพื่อนัดแนะวันเวลาดังกล่าวเพื่อที่จะพูดคุยถึงปัญหาและความต้องการของกลุ่มแปรรูปและการทอดทอดกรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิธีการแปรรูปสับปะรดของชาวบ้าน
2. เพื่อศึกษาวิธีการทอดผ้าขาวม้าของชาวบ้าน
3. เพื่อศึกษาส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายสินค้าของชาวบ้าน

วิธีการศึกษา

ก่อนหน้าผู้ศึกษาและคณะได้ลงพื้นที่ดูวิถีกระบวนการการแปรรูปสับปะรดและขั้นตอนของการทำผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้า หลังจากที่ได้ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับชาวบ้าน โดยเชิญวิทยากรทางด้านการตลาดไปให้คำแนะนำอีกทางหนึ่ง แล้วสอบถามปัญหาและความต้องการของชาวบ้านเพิ่มเติมแบบเจาะจงเป็นรายๆ ไป

ความหมายและความสำคัญของการแปรรูปอาหาร

การแปรรูปอาหาร (Food processing) หมายถึง กระบวนการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงรูปร่างและรสชาติของอาหาร ให้มีลักษณะแปลกใหม่แตกต่างไปจากเดิม เพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณภาพ สามารถเก็บไว้รับประทานได้ เป็นระยะเวลานานและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มากยิ่งขึ้น เช่น การทำกล้วยตาก กล้วยกวน สับปะรดกวน แยมสับปะรด การทำผลไม้แช่อิ่ม การดองผัก การเชื่อมผลไม้ การทำน้ำผลไม้ การทำกะปิ กุ้งแห้ง ปลาเค็ม เป็นต้น

การแปรรูปอาหารมีความสำคัญ ดังนี้

1. ช่วยประหยัดงบประมาณในการจัดซื้ออาหารใหม่
2. ช่วยประหยัดทรัพยากร ไม้ทิ้งของเหลือโดยนำมาแปรรูปใหม่
3. ทำให้อาหารมีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม ได้รสชาติใหม่ ทำให้ผู้รับประทานอาหารไม่เบื่อ
4. ได้คุณค่าทางโภชนาการเพิ่มขึ้นจากการเพิ่มเติมเนื้อสัตว์หรือผักสด
5. ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการแปรรูปอาหารให้ได้อาหารชนิดใหม่
6. ช่วยถนอมอาหารบางประเภท เช่น ผัก ผลไม้ ที่มีมากตามฤดูกาล เป็นต้น
7. ช่วยเพิ่มมูลค่าและรายได้ เช่น การทำกล้วยกวน สับปะรดกระป๋อง เป็นต้น

การแปรรูปและการถนอมผลผลิตมีประโยชน์ดังนี้

1. ช่วยให้เก็บอาหารไว้บริโภคได้นาน ๆ เนื่องจากการถนอมอาหารเป็นการป้องกันและยับยั้งการ ทำงานและการเข้าทำลายของเชื้อจุลินทรีย์บางชนิด เช่น เชื้อรา เชื้อแบคทีเรียและยีสต์ซึ่งเป็นตัวการ ทำให้ผลผลิตเกิดการเน่าเสียและเสื่อมคุณภาพ

2. ช่วยให้มีอาหารรสชาติแปลกใหม่รับประทาน การแปรรูปผลผลิตโดยการถนอมอาหาร เป็นการ เปลี่ยนแปลงรสชาติของผลผลิตอย่างหนึ่ง เช่น ทูเรียน ซึ่งสามารถรับประทานสดๆ ในขณะที่ผลทุเรียนสุกได้ที่ แต่ถ้าผลผลิตดังกล่าวมีมากจนเหลือจากการ รับประทานก็สามารถจะแปรรูปเป็นทุเรียนกวน ซึ่งจะได้อาหารที่แปลกไปจากทุเรียนสด เป็นต้น

3. ช่วยให้มีอาหารที่ชอบบริโภคตลอดเวลา เพราะการแปรรูปผลผลิตโดยการถนอมอาหารช่วยให้ เก็บรักษาอาหารไว้ได้นานโดยไม่เน่าเสียและไม่เสื่อมคุณภาพ

4. ช่วยประหยัดค่าอาหารให้กับครอบครัว กล่าวคือ การถนอมอาหารไว้รับประทานในครอบครัว เป็นการประหยัดค่าอาหารให้กับครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง

5. ช่วยให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น ถ้าหากผลผลิตที่แปรรูปนั้นมีมากจนเหลือจากการรับประทาน ในครอบครัวก็สามารถนำไปจำหน่าย เพื่อเป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง

6. ช่วยให้มีผลผลิตทางการเกษตรมีค่ามากขึ้น เพราะบางครั้งผลผลิตบางชนิดเมื่อนำมาแปรรูป โดยการถนอมอาหารนั้น อาจจะขายได้ในราคาสูงกว่าผลผลิตที่ยังไม่ได้แปรรูป เป็นต้น

7. ช่วยให้สะดวกในการบริโภค เนื่องจากผลผลิตบางชนิดเมื่อนำมาแปรรูปแล้วจะช่วยให้ นำรับประทาน และสะดวกในการบริโภคมากขึ้น

วิธีทำแยมสับปะรด

1. ปอกสับปะรด เอาตาออกให้หมด ตัดแกนกลางออก
2. ใช้มีดหั่นสับปะรดให้เป็นชิ้นเล็กๆ หรือจะใช้เครื่องปั่นก็ได้
3. นำสับปะรดที่สับละเอียดไปใส่หม้อหรือกระทะเทฟลอน ปิดฝาต้มให้เดือด 10 นาที
4. ใส่น้ำตาลทราย คนให้เข้ากัน ชิมรส ตามใจชอบ ปริมาณน้ำตาลขึ้นอยู่กับความหวานของสับปะรด
5. ใส่เกลือเล็กน้อย เคี่ยวไฟอ่อนไปเรื่อยๆ
6. นำเจลลาตินไปผสมน้ำ คนๆให้เข้ากัน มันจะืดขึ้นเรื่อยๆ ถ้าอืดมากก็เติมน้ำอีกได้
7. เคี่ยวไฟอ่อนไปเรื่อยๆ 40-50 นาที
8. ใส่เจลลาตินที่เตรียมไว้ลงไปนในแยม
9. เคี่ยวต่ออีก 10 นาที
10. บีบมะนาว ชิมรสตามที่ชอบ
11. เคี่ยวอีกหน่อยจนน้ำค่อยๆแห้ง มันจะเหนียวหนืดขึ้น
12. ตักใส่กระปุกแก้ว ปิดฝาสนิท (ไม่ต้องรอเย็น)

ที่มา <https://www.wongnai.com/recipes/ugc/f010d1c21af2437a93aa8b0aece7c416?ref=ct>

ความหมายของงานหัตถกรรม

หัตถกรรม (Handicraft) หมายถึง การทำด้วยฝีมือ การช่างซึ่งเริ่มต้นทำกันในบ้าน หมู่บ้าน โดยที่ ชาวบ้านใช้เวลานอกเหนือเหนือจากอาชีพหลัก เป็นการงานอดิเรกเพื่อเพิ่มพูนรายได้ เพื่อการดำรงชีวิตให้ดีขึ้นและทำขึ้นเพื่อใช้กันเองในครอบครัว โดยใช้วัสดุที่หาง่ายตามท้องถิ่นนั้น ๆ มีรูปแบบเฉพาะตามลักษณะของวัสดุ สภาพการใช้งานและความพอใจของผู้ผลิตในแต่ละท้องถิ่นทำให้เกิดรูปแบบเฉพาะ (STYLE) ของท้องถิ่น เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นสิ่งที่ประดิษฐ์ได้ขยายมากขึ้นจนกลายเป็นอาชีพสามารถขยายตลาดไปทั่วประเทศหรือเผยแพร่ไปยังต่างประเทศ

หัตถกรรม (CRAFT) หมายถึง สิ่งที่สร้างขึ้นด้วยฝีมือมนุษย์ แสดงออกถึงความชำนาญ ชำนาญของผู้ผลิต ในขั้นแรกสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาและ ปรับปรุงรูปแบบ การใช้วัสดุและกรรม วิธีการผลิตมาโดยตลอดเป็นเวลานานนับพันปีจนเป็นงานศิลปะที่ตอบสนองประโยชน์ใช้สอยและมีคุณค่าความงามจนแยกไม่ออกจึงเรียกว่า “ศิลปหัตถกรรม” (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2533:5)

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง สิ่งที่ชาวบ้านสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยใน ชีวิตประจำวัน โดยกลุ่มชนแต่ละกลุ่มจะพัฒนาสิ่งของขึ้นมาใช้โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม ดังนั้น อาจจะเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ศิลปะชาวบ้าน” หรือ “ศิลปะพื้นบ้าน” (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2533:10)

ที่มา https://www.baanjomyut.com/library_2/extension-3/evolution_of_thai_art/16.html

อุปกรณ์การทอผ้าขาวม้า

1. กี่ ประกอบด้วย

1.1 พิมพ์หรือพื้นหวีเป็นกรอบไม้แบ่งเป็นช่องถี่ ๆ ด้วยลวดซี่เล็กๆ สำหรับจัดระเบียบเส้นด้ายยืน ตีกระทบเส้นด้ายพุ่งเพื่อให้ผ้ามีเนื้อแน่นเป็นผืนผ้า

1.2 เขาคูก ส่วนใหญ่เป็นตะกั่วเหล็ก จัดกลุ่มเส้นด้ายยืนเปิดช่องด้ายยืน สำหรับ ใส่ด้ายพุ่ง

1.3 แกนหมุนผ้า ใช้หมุนผ้าที่ทอแล้วใช้ลวด ดันไม้ที่มีขนาดสม่ำเสมอ และเหยียดตรง

1.4 แท้เหยียบ ใช้ควบคุมการยกตะกั่ว

1.5 ที่นั่ง สำหรับนั่งขณะทอผ้า

1.6 กระสวย ใช้สอดใส่ด้ายพุ่งจะมีลักษณะคล้ายเรือ มีร่องใส่แกนกระสวยมีทั้งแบบแกน เดี่ยวและแกนคู่

1.7 ผัง คือ ไม้เล็ก เรียว ยาวกว่าหน้าผ้าเล็กน้อย ปลาย ๒ ข้างเป็นเหล็กแหลม ใช้สำหรับชิง หน้าผ้าให้ตึง และมี

ขนาดคงเดิมขณะทอ

1.8 ไม้ขัดขาใจ

2. หลอด ใช้สำหรับพันเส้นด้าย

3. อัก ใช้พันเส้นด้าย เพื่อจัดระเบียบ

4. ไม้คอนอัก (หางเห็น)

5. หลักเฟือง(หลักคัน) โครงไม้สำหรับเตรียมด้ายยืน เป็นอุปกรณ์สำหรับพันเส้นด้ายที่คันตามจำนวนความยาวที่ต้องการมีลักษณะ เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ 2 เมตร ยาว 5 – 8 เมตร ที่หัวหลักคัน มีหลักสูง ประมาณ 6 นิ้ว สามารถเตรียมด้ายยืนยาว 20 – 30 เมตร

6. หลาปั่นหลอด (โน) เป็นเครื่องมือสำหรับกรอด้วยเข้าหลอดด้ายก่อนที่จะนำไปใส่กระสวย ต้องนำไปใช้ ร่วมกับประวีง มีลักษณะด้านหนึ่งเป็นกงล้อขนาดใหญ่มีเพลาหมุนด้าย มีสายพานต่อไปยังท่อเล็กๆ ที่ปลายอีกข้างหนึ่ง

7. กง ใช้พันเส้นด้าย เพื่อเตรียมใจด้ายสำหรับพอกและย้อม

วัสดุที่ใช้ทอผ้าขาวม้า

1. เส้นใยประดิษฐ์สังเคราะห์

2. ด้ายคอเสื้อ

ขั้นตอนการเตรียมด้ายทอผ้าขาวม้า มีดังนี้

1. การเตรียมด้ายยืน คือ ด้ายที่ใช้เป็นพื้นในการทอผ้าเป็นด้ายแกนกลางของผ้า ซึ่งเริ่มจากการแยกเส้น ใยผ้าด้ายคือเส้น ออกเป็นเส้นแยกสีต่างๆ แล้วนำด้ายที่แยกออกมาได้ไปปั่นใส่อัก เมื่อได้เส้นด้ายที่ปั่นใส่อักมาก พอแล้ว จึงนำไปคันใส่หลักเฟือง(หลักคัน) เมื่อได้เส้นด้ายที่คันใส่หลักเฟืองมากพอแล้ว จะเก็บผ้าเป็นเครือแล้วจึง นำเครือผ้าที่ได้ไปสับใส่ฟืม ก่อจะเริ่มการทอผ้า

2. การเตรียมด้ายพุ่ง คือ ด้ายที่ทอในหลายขวางของเนื้อผ้า เป็นด้ายที่อยู่ในหลอดด้ายมีสีต่างๆ ตาม ต้องการ แล้วนำไปบรรจุใส่กระสวยก่อนนำไปทอ ซึ่งได้มาจากขั้นตอนเดียวกันกับด้ายยืน จะแตกต่างกันแค่การนำด้ายที่ได้จากการปั่นใส่อัก แล้วนำมาปั่นใส่หลอดด้าย แล้วนำไปบรรจุใส่กระสวยก่อนนำไปทอเป็นด้ายพุ่ง เพื่อใช้สำหรับพุ่งไปในช่องด้ายยืนขณะทอผ้าในที

ขั้นตอนการทอผ้าขาวม้า มีดังนี้

การทอผ้า คือการทำให้เส้นด้ายสองกลุ่มขัดกัน โดยทั้งสอง พวกตั้งฉากกัน เส้นด้ายกลุ่มหนึ่งเรียกว่า ด้ายยืน และอีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่า ด้ายพุ่ง ลักษณะของการขัดกันของด้ายพุ่งและด้ายยืน จะขัดกันแบบธรรมดา ที่ เรียกว่าลายขัดหรืออาจจะเพิ่มเทคนิคพิเศษเพื่อให้ผ้ามีลวดลาย สีเส้นที่สวยงามแปลกตา ในขั้นตอนการเตรียมการ ทอผ้า ระหว่างทำการเดินด้ายยืนต้องพยายามดึงเส้นยืนให้พอดีเสมอกันเพื่อให้ผ้าที่ทอออกมามีความสวยงามละเอียดและเนื้อผ้ามีความสม่ำเสมอของเส้นด้าย ในการทอจะเกิดลวดลายบนผืนผ้า ผู้ทอต้องมีความละเอียด ระวังระมัดระวังในการทอ เนื่องจากลวดลายอาจมีความคลาดเคลื่อนเล็กน้อยถ้าหากความชำนาญและความ ประณีต ของผู้ทอเส้นยืน และเส้นพุ่งยากง่ายขึ้นอยู่กับทักษะและความชำนาญของผู้ทอ ดังมีขั้นตอนดังนี้

1. สืบเส้นด้ายยืนเข้ากับแกนม้วนด้ายยืน และร้อยปลายด้ายแต่ละเส้นเข้าในลูกแต่ละชุดและฟืม ดึง ปลายเส้นด้ายยืน

ทั้งหมดม้วนเข้ากับแกนม้วนผ้าอีกด้านหนึ่ง ปรับความตึงหย่อนให้พอเหมาะ กรอด้วยเข้ากระสวย เพื่อใช้เป็นด้ายพุ่ง

2. เริ่มการทอโดยกดเครื่องแยกหมู่ลูก เส้นด้ายยืนชุดที่1 จะถูกแยก ออกและเกิดช่องว่าง สอดกระสวยด้าย พุ่งผ่าน สลับเขา ลูกชุดที่1 ยกเข้าชุดที่ 2 สอดกระสวยด้ายพุ่งกลับ ทำสลับกันไปเรื่อย ๆ

3. การกระทบฟืม เมื่อสอดกระสวยด้ายพุ่งกลับก็จะกระทบฟืม เพื่อให้ด้ายพุ่งแน่นหนาติดกันได้ เนื้อผ้าที่แน่นหนา

4. การเก็บหรือม้วนผ้า เมื่อทอผ้าได้พอประมาณแล้วก็จะม้วนเก็บในแกนม้วนผ้า โดยผ่อนแกนด้ายยืนให้ คลายออกและปรับ ความตึงหย่อนใหม่ ให้พอเหมาะ

5. ทอผ้าต่อไปเรื่อยๆ จนหมดด้ายในเครื่องด้ายแล้วจึงทอ การเก็บผ้าที่ทอเสร็จ ซึ่งในการทอผ้า1 เครื่องจะ ใช้เวลาโดยประมาณ1 สัปดาห์ ขึ้นอยู่กับความชำนาญในการทอผ้าและความขยันของผู้ทอ

6. ในการทอผ้าขาวม้า1 ผืน จะมีความกว้าง 80 เซนติเมตร มีความยาว2.20 เซนติเมตร
ที่มา <https://district.cdd.go.th/pakkhat/wp-content/uploads/sites/908/2020/06/14->
สืบค้นเพิ่มเติม

ผ้าขาวม้าสารพัดประโยชน์

1. ใช้นั่งอาบน้ำ	2. ทำความสะอาดร่างกาย
3. ใช้ซับเหงื่อ	4. ปูรองนั่ง
5. นอนโพกศีรษะกันแดด	6. โพกศีรษะกันแดด
7. ผูกทำเปเล	8. ใช้นั่งอยู่บ้านแทนกางเกง
9. คาดเอว	10. ห่ม - คลุม ร่างกาย
11. ใช้ห่อของแทนย่าม	12. นุ่งกระโจมอกแทนผ้าถุง
13. ปัดฝุ่น - แผลง - ยุ้ง	14. ใช้มัดแทนเชือก
15. ใช้ผลิตเปลี่ยนเสื้อผ้า	16. ม้วนหนุนแทนหมอน
17. บังแดด - ฝน - ลม	18. ทำความสะอาดสิ่งของเครื่องใช้
19. ใช้เช็ดตัวแทนผ้าเช็ดตัว	20. ทำผ้าขี้ริ้ว พรหมเช็ดเท้า
21. ใช้โบกแทนพัด	22. ใช้แทนผ้าพันแผล
23. ทำผ้ากันเปื้อน	24. คลุมโต๊ะ
25. ผ้าอนามัยสำหรับผู้สูงอายุ	26. ทำผ้าอ้อมสำหรับเด็ก
27. อุปกรณ์การเล่นของเด็ก	

ที่มา http://pingsis11.blogspot.com/2018/01/blog-post_38.html

การส่งเสริม (Promotion) คือ เกื้อหนุน ช่วยเหลือสนับสนุนให้ดีขึ้น เช่น ส่งเสริมการลงทุน ส่งเสริมการศึกษา ส่งเสริมการขาย เป็นต้น .ที่มา <https://dictionary.sanook.com/search/dict-th-th-royal-institute>

ถึงแม้ว่าการแปรรูปสินค้าต่าง ๆ ให้เป็นผลิตภัณฑ์และและหัตถกรรมประเภทต่าง ๆ จะมีประวัติความเป็น มาคู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานานแล้วก็ตาม แต่หาใช้ว่าทุกพื้นที่ที่ทำอาชีพเสริมเหล่านี้จะประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ไม่ หมู่บ้านเหล่านี้ออกหนักก็เช่นกัน ชาวบ้านทำอาชีพเสริมนี้กันมานานตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้านได้สักระยะหนึ่ง แต่ด้วยข้อจำกัดในหลายๆอย่างของชาวบ้าน เช่น การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หรือแม้กระทั่งการส่งเสริมเรื่องการตลาด เป็นต้น จึงกลายเป็นว่า ปล่อยตามยถากรรม คือครอบครัวไหนจะมีหนทางจำหน่ายอย่างไร ก็ทำไป แล้วแต่ความสามารถ โดยภาพรวมที่เป็นอยู่คือ ทำไว้ใช้บริโภคเองใช้สอยเองมากกว่าหรือเอาไปเป็นของฝากให้กับแขกในโอกาสสำคัญ

ดังนั้นผู้ศึกษาเองจึงมีแนวความคิดที่อยากจะส่งเสริมและสนับสนุนชาวบ้านให้มีรายได้จากอาชีพเสริมนี้ให้เป็นกิจลักษณะ จึงได้มีการเชิญวิทยากรที่เชี่ยวชาญมาบรรยายให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมเกี่ยวกับการตลาดและช่องทางการจำหน่ายสินค้า แม้กระทั่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วย จึงเป็นการสอดคล้องกับนโยบายของรัฐด้วยโมเดล บีซีจี (BCG Model) กับยุทธศาสตร์ข้อที่1 เรื่องการเกษตรและอาหาร ที่ว่า : สร้างความยั่งยืนของฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพด้วยการจัดสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ธรรมชาติไม่ใช่เพียงทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิตที่ใช้แล้วหมดไป แต่ธรรมชาติจะเป็นแหล่งกำเนิดของชีวิตและทุกสรรพสิ่งบนโลกเป็นพื้นฐานของความอยู่ดีกินดีของมนุษย์รวมถึงการนำกลับมาใช้ซ้ำตามหลัก การหมุนเวียน

ผลการศึกษา

ผลจากการที่ได้ลงพื้นที่สำรวจของชาวบ้านในการผลิตแปรรูปแยมสับปะรด และกระบวนการทำผ้าขาวม้าหัตถกรรมท้องถิ่น และได้สอบถามปัญหาและความต้องการของชาวบ้านแล้ว จึงได้เชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการส่งเสริมการขาย แล้วมีการสัมภาษณ์ทั้ง 33 คน คือแยมสับปะรด 18 คน ผ้าขาวม้า 15 คน แล้วคิดออกมาเป็นเปอร์เซ็นต์โดยภาพรวม ซึ่งสรุปผลได้ดังนี้

- ชาวบ้านยังขาดเทคนิคในการสร้างสีสัน ให้กับสินค้า เช่นทำให้สีสดใส น่ารับประทาน เป็นต้น คิดเป็น 83 เปอร์เซ็นต์
- ชาวบ้านยังคงทำลายผ้าขาวม้าแบบเดิม ๆ ยังขาดการสร้างรูปแบบลวดลายที่หลากหลาย คิดเป็น 86 เปอร์เซ็นต์
- ชาวบ้านขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งการกระจายสินค้า คิดเป็น 93 เปอร์เซ็นต์

บทสรุป

โครงการนี้เกิดขึ้นเมื่อช่วงกลางปี พ.ศ. 2565 ในฐานะที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอีกหลายแห่งในประเทศมีส่วนขับเคลื่อนในโครงการนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยเป็นหนึ่งในสถาบันพัฒนาท้องถิ่นที่ตอบสนองรับนโยบายบีซีจี โมเดล (BCG Model) หนึ่งใน 4 ยุทธศาสตร์ คือ 1.เกษตรและอาหาร 2.สุขภาพและการแพทย์ 3.พลังงาน วัสดุและเคมีชีวภาพ และ 4.การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บางโครงการเป็นต้นน้ำ บางโครงการเป็นกลางน้ำ บางโครงการเป็นปลายน้ำ ในฐานะที่การแปรรูปสินค้าและหัตถกรรมบ้าน เหล่ากอกหัดดำเนินการมาเป็นระยะหนึ่งแล้วสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่กลางน้ำและปลายน้ำได้อย่างเต็มตัว

ตามที่ได้ศึกษาและติดตามโครงการนี้มา สรุปได้ว่าเป็นโครงการที่น่าสนับสนุนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากความตั้งใจของชาวบ้านที่ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การหาวิทยากรมาเพิ่มเติมความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พร้อมทั้งหาช่องทางการจำหน่ายหรือตลาดให้กว้างกว่านี้ ก็จะสามารถเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านอีกทางหนึ่งซึ่งนั่นหมายถึงการพัฒนาที่เข้าสู่ระบบบีซีจีอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะของชาวบ้าน

- อยากให้ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จัดหาวิทยากรมาอบรมต่อยอดเพิ่มประสิทธิภาพกับอาชีพเสริมนี้
อยากให้หน่วยงานที่ดูแลพื้นที่ ช่วยหาช่องทางการจำหน่ายทางสื่อออนไลน์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

การส่งเสริม (2565, 18 ธันวาคม) <https://dictionary.sanook.com/search/dict-th-th-royal-institute>

บีซีจีคืออะไร (2565, 10 ธันวาคม) สืบค้นจาก <https://www.thaigov.go.th/news/contents/>

ministry_details/38369 ที่มา สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล ถ.นครปฐม

เขตดุสิต กรุงเทพฯ

มาที่นี้รู้เรื่องเลย, บ้านเหล่ากอก (2565, 12 ธันวาคม) สืบค้นจาก <https://www.gotoloei.com>

แยมสับปะรด (2565, 15 ธันวาคม) สืบค้นจาก <https://www.wongnai.com/recipes/ugc/f010d1c21af2437a93aa8b0aece7c416?ref=ct>

aa8b0aece7c416?ref=ct

หัตถกรรม (2565, 13 ธันวาคม) สืบค้นจาก https://www.baanjommyut.com/library_

2/extension3/evolution_of_thai_art/16.html

ประโยชน์ผ้าขาวม้า (2565, 15 ธันวาคม) http://pingsis11.blogspot.com/2018/01/blog-post_38.html